

แนวทาง

การลดการใช้อะมัลกัม ในคลินิกทันตกรรม ปี 2565

Guideline for Amalgam Phasedown

แนวทางการลดการใช้วัสดุอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม

(Guideline for Amalgam Phase Down in Dental Clinic)

ที่ปรึกษา

นางปิยะดา ประเสริฐสม	ที่ปรึกษากรมอนามัย
นางสาววรางคณา เวชวิธี	ผู้อำนวยการสำนักทันตสาธารณสุข
นางสาวสุรัตน์ มงคลชัยอรัญญา	ทันตแพทย์เชี่ยวชาญ
นางนนทินี ตั้งเจริญดี	ทันตแพทย์เชี่ยวชาญ
นางสาวนพวรรณ โปชนุกุล	ทันตแพทย์เชี่ยวชาญ
นายประโชติ กราบกราน	นักวิชาการสาธารณสุขชำนาญการพิเศษ

ผู้จัดทำ

นางสาวนันท์มนัส	แย้มบุตร	นางสาววาสนี	เกียรติอดิสร
นายพงศธร	จินตกานนท์	นายเพิ่มรัตน์	สรีระเทวิน
นางสาวปวิญญา	มานุจำ	นายกษิวิษฐ์	ดำเกลี้ยง
นางสาวกัญญา	ฤทธิ์อิม	นางสาวปาจรีย์ภัทร	นาควารี
นางสาวธนิษฐา	หอมสุวรรณ		

จัดทำครั้งที่ 1 กุมภาพันธ์ 2565

โดย สำนักทันตสาธารณสุข กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

คำนำ

ปรอท เป็นโลหะที่มีผลต่อสุขภาพของมนุษย์ เมื่อปรอทที่ตกค้างในสิ่งแวดล้อมวนกลับมาสู่ห่วงโซ่อาหาร เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอีกทอดหนึ่ง จึงได้มีความพยายามควบคุมการใช้ปรอทให้น้อยที่สุด หรือเลิกใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีปรอทเป็นส่วนผสม เพื่อลดการปนเปื้อนของปรอทในสิ่งแวดล้อม รัฐบาลหลายประเทศร่วมกันจัดทำอนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท (Minamata Convention on Mercury) มีการลงนามรับรองอนุสัญญานี้ตั้งแต่วันที่ 2556 และประเทศไทยลงนามเข้าร่วมภาคีสมาชิกของอนุสัญญาฯ ตามมติคณะรัฐมนตรี โดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 20 กันยายน 2560 ซึ่งในอนุสัญญาฯ วัสดุอะมัลกัมทางทันตกรรมเป็นวัสดุทางการแพทย์ที่อยู่ในข้อกำหนดให้ลดการใช้งาน (Phase-down) กรมอนามัยจึงได้จัดทำคู่มือฉบับนี้เพื่อให้ทันตบุคลากรเข้าใจและดำเนินการตามมาตรการในอนุสัญญาฯ ได้ และหากมีความจำเป็นต้องใช้งานอะมัลกัมทางทันตกรรมก็สามารถใช้ได้อย่างเหมาะสม และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งรวมถึงการจัดการกับขยะอะมัลกัมอย่างถูกวิธี

สำนักทันตสาธารณสุข กรมอนามัย

สารบัญ

คำนำ.....	2
อนุสัญญามีนามาตะว่าด้วยปรอท.....	4
แนวทางการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคช่องปากในหญิงตั้งครรภ์.....	7
การคัดกรองและเฝ้าระวังโรคฟันผุในเด็กปฐมวัย	14
วัสดุทางเลือกทดแทน และการใช้งาน.....	18
วิธีการบูรณะฟันแบบ SMART Technique.....	26
การลดการใช้อะมัลกัมและจัดการขยะอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม.....	29
เอกสารอ้างอิง.....	34
ภาคผนวก	
แบบทดสอบหลังเรียน.....	42
แบบประเมินการดำเนินงานลดการใช้อะมัลกัมและการจัดการขยะอะมัลกัมใน คลินิกทันตกรรม.....	48

1.อนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท

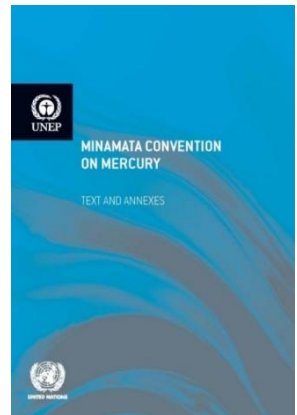
องค์การสหประชาชาติ หรือ UN ประกาศให้ ‘อนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท (The Minamata Convention on Mercury)’ เริ่มมีผลบังคับใช้กว่า 128 ประเทศทั่วโลก ที่ร่วมลงนาม และ 74 ประเทศให้สัตยาบันรับรองในอนุสัญญาฯ เนื่องจากประชาคมโลกให้ความสนใจและตระหนักถึงปัญหาและอันตรายจากปรอทที่มีต่อสุขภาพของมนุษย์และผลกระทบของปรอทในสิ่งแวดล้อม เพื่อให้มีผลผูกพันตามกฎหมายเกี่ยวกับการควบคุมการใช้ปรอทของนานาประเทศ ประเทศไทยให้ภาคยานุวัติเข้าร่วมเป็นภาคีสมาชิกอนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท (Minamata Convention on Mercury) ตามมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 20 มิถุนายน 2560 และอนุสัญญาฯ มีผลบังคับใช้กับประเทศไทย ตั้งแต่วันที่ 20 กันยายน 2560 เป็นต้นมา ทั้งนี้อนุสัญญามินามาตะฯ มีวัตถุประสงค์เพื่อปกป้องสุขภาพของมนุษย์และสิ่งแวดล้อมจากการปลดปล่อยสู่อากาศ ดินและน้ำของปรอทและสารประกอบปรอทจากกิจกรรมของมนุษย์โดยอนุสัญญามินามาตะฯ มุ่งเน้นการควบคุม ลด และเลิก สำหรับการผลิตการนำเข้าและส่งออก การใช้ การปลดปล่อยปรอทและสารประกอบปรอท จากแหล่งกำเนิด โดยมีกรมควบคุมมลพิษ เป็นหน่วยประสานงานกลาง (National Focal Point) ในการดำเนินงานตามพันธกรณีของอนุสัญญามินามาตะฯ ที่เกี่ยวข้อง สำหรับกระทรวงสาธารณสุข ดูแลในส่วนองผลิตภัณฑ์ที่เติมปรอท กำหนดให้มีการลดการใช้ (Phasedown) อะมัลกัมที่ใช้ทางทันตกรรม (ตามที่ระบุในสวทที่ 2 ของภาคผนวก เอ) และให้มีการยกเลิกการผลิตนำเข้า หรือส่งออก(Phaseout) ผลิตภัณฑ์ที่เติมปรอท ภายในปี 2563

อะมัลกัมเป็นวัสดุอุดฟันที่ใช้มากที่สุดในการบูรณะฟัน ข้อดีเนื่องจากแข็งแรงและคงทน มีอายุการใช้งานค่อนข้างนานโดยมีอัตราความคงทนในการบูรณะฟันหลังสูงถึงร้อยละ 94.4 เมื่อใช้งานไปมากกว่า 10 ปี การใช้อะมัลกัมเป็นวัสดุอุดฟันได้รับความสนใจและตระหนักถึงผลกระทบเพิ่มมากขึ้น เนื่องจากปรอทไม่สามารถย่อยสลายได้เองตามธรรมชาติ ดังนั้นการใช้อะมัลกัมทางทันตกรรมจึงถูกระบุว่ามีส่วนทำให้เกิดการสะสมของปรอทในสิ่งแวดล้อม และในขณะที่เจ้าหน้าที่ในห้องบริการทางทันตกรรมขณะปฏิบัติงาน จะมีโอกาสสัมผัสปรอททั้งทางตรงและทางอ้อม ในรูปแบบของเหลว และไอระเหย ดังนั้นการป้องกันอันตรายจากปรอทจึงมีความสำคัญ เพื่อป้องกันอันตรายจากการปฏิบัติงานต่อระดับสารปรอทตกค้างในร่างกาย รวมทั้งการจัดการขยะอะมัลกัมอย่างถูกต้องไม่เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม บทบัญญัติที่สำคัญประการหนึ่งของอนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท คือ ประเทศภาคีสมาชิกลดปริมาณการใช้อะมัลกัมทางทันตกรรม (Phasedown) โดยมีมาตรการจำนวน 9 ข้อ คือ

1. กำหนดวัตถุประสงค์ระดับชาติเพื่อป้องกันฟันผุและส่งเสริมสุขภาพเพื่อช่วยลดความต้องการบูรณะฟัน
2. กำหนดวัตถุประสงค์ระดับชาติในการลดการใช้อะมัลกัมให้น้อยที่สุด
3. ส่งเสริมการใช้วัสดุทางเลือกที่ไม่มีปรอทในการบูรณะฟันที่มีความคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพทางคลินิก
4. ส่งเสริมการวิจัยและการพัฒนาวัสดุทางเลือกที่ไม่มีปรอท
5. สนับสนุนการศึกษา/ฝึกอบรมทันตแพทย์และ

ส่งเสริมให้มีแนวปฏิบัติการจัดการที่ดีที่สุดในการใช้วัสดุทางเลือกที่ไม่มีปรอท

รูปที่ 1 อนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท

6. ไม่ส่งเสริมโครงการประกันสุขภาพที่ส่งเสริมการใช้อะมัลกัมบูรณะฟัน
 7. ส่งเสริมโครงการประกันสุขภาพที่ส่งเสริมการใช้วัสดุทางเลือกที่มีคุณภาพบูรณะฟันแทนวัสดุอะมัลกัม
 8. จำกัดการใช้อะมัลกัมให้เป็นรูปแบบแคปซูล
 9. สนับสนุนการใช้แนวทางปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดที่คลินิกทันตกรรม เพื่อลดการปล่อยปรอทและสารประกอบปรอทสู่น้ำและดิน
- ซึ่งประเทศไทยได้เลือกปฏิบัติตามมาตรการที่กำหนดในอนุสัญญาไมนามาตะ 5 ข้อ คือ ข้อ 1 2 4 8 และ 9

- ❖ **การลดการใช้อะมัลกัม (Amalgam phasedown)** หมายถึง การลดการใช้อะมัลกัมโดยใช้วัสดุอุดฟันทดแทนที่ปราศจากสารปรอทบูรณะฟันทดแทนตามอนุสัญญาไมนามาตะว่าด้วยปรอทที่ประเทศไทยร่วมเป็นภาคีในปี 2560
- ❖ **การจัดการขยะอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม (Amalgam Waste Management)** หมายถึง การแยกขยะอะมัลกัมออกจากขยะชนิดอื่นๆ ในคลินิกทันตกรรม และบรรจุในภาชนะและระบุฉลากว่า “ขยะอะมัลกัม อันตราย” การขนส่งอย่างถูกวิธีไปจุดพักขยะอันตรายของโรงพยาบาล และส่งไปกำจัดตามกฎกระทรวงสาธารณสุข การจัดการมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน พ.ศ.2563

2. แนวทางการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคช่องปากในหญิงตั้งครรภ์

1. การประเมินความเสี่ยงต่อการเกิดโรคในช่องปาก (Risk assessment)

ในปัจจุบันมีคำแนะนำให้ทำการประเมินความเสี่ยงทางด้านสุขภาพช่องปากหญิงตั้งครรภ์ในการฝากครรภ์ครั้งแรก ด้วยการถามคำถามให้หญิงตั้งครรภ์ได้ประเมินตนเอง (self-reported) ซึ่งไม่จำเป็นต้องดำเนินการโดยทันตบุคลากรเท่านั้น บุคลากรสาธารณสุขข้างเคียง หรือ อาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้าน (อสม.) ในพื้นที่สามารถเป็นผู้ดำเนินการในส่วนนี้ได้เช่นกัน คำถามในส่วนนี้ควรจะสั้นและง่าย เพื่อไม่เป็นภาระต่อบุคลากรข้างเคียงอื่นๆ เช่น

- ท่านมีเหงือกบวม เลือดออกที่เหงือก ปวดฟัน มีปัญหาการทานอาหาร หรือ ปัญหาอื่นๆ ในช่องปากหรือไม่
- ท่านไปพบทันตแพทย์ครั้งสุดท้ายเมื่อไร
- ท่านต้องการความช่วยเหลือในการพบทันตแพทย์หรือไม่
- ท่านมีข้อกังวลในการรับบริการทันตกรรมขณะตั้งครรภ์หรือไม่

มาตรฐานคลินิกฝากครรภ์คุณภาพในประเทศไทย แนะนำให้หญิงตั้งครรภ์ทุกคนที่มาฝากครรภ์ได้รับการตรวจประเมินสุขภาพช่องปากโดยทันตบุคลากร แต่กรณีที่มีข้อจำกัดไม่สามารถให้บริการทันตกรรมได้ตามปกติ เช่น กรณีมีโรคระบาด อาจใช้แนวทางของ George และคณะ ได้พัฒนาเครื่องมือในปี 2016 คัดกรองทันตสุขภาพในหญิงตั้งครรภ์ Maternal Oral Screening tool (MOS Tool) สำหรับ

1. คุณมีเหงือกบวม เลือดออกที่เหงือก ปวดฟัน มีปัญหาการทานอาหาร หรือปัญหาอื่นๆในช่องปากหรือไม่

มีปัญหา (1)

ไม่มีปัญหา (0)

2. คุณไปพบทันตแพทย์ในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมาหรือไม่

ไป (0)

ไม่ได้ไป (1)

หมายเหตุ คะแนน ≥ 1 ถือว่ามีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคในช่องปาก

บุคลากรสาธารณสุขข้างเคียง ซึ่งประกอบด้วย 2 คำถาม ดังนี้

หากผู้ป่วยประเมินได้คะแนน ≥ 1 ถือว่ามีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคในช่องปาก ควรส่งต่อทันตบุคลากร

ในการคัดกรองกลุ่มเสี่ยงเพื่อจัดลำดับบริการตามความจำเป็นได้

ส่วนการประเมินสภาวะช่องปากอาจใช้เกณฑ์ประเมินอย่างง่าย ดังนี้

1. มีฟันผุที่ลุกลาม (Active caries) อย่างน้อย 1 ซี่
2. มีภาวะเหงือกอักเสบ หรือมีหินน้ำลาย

หากตรวจพบสภาวะข้อใดข้อหนึ่ง ให้ถือว่ามีความเสี่ยงต่อปัญหาสุขภาพช่องปากระหว่างตั้งครรภ์ ควรเน้นย้ำให้หญิงตั้งครรภ์มารับบริการทันตกรรมตามนัด

2. การให้บริการส่งเสริมป้องกัน

แม้ว่าในช่วงตั้งครรภ์จะมีการเปลี่ยนแปลงทางสรีรวิทยาหลายด้าน ทันตบุคลากรควรทำความเข้าใจและอธิบายแก่หญิงตั้งครรภ์ว่า การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวไม่ใช่สาเหตุที่ทำให้เกิดโรคในช่องปาก เพียงแค่ส่งผลให้มีความเสี่ยงต่อการเกิดโรคในช่องปากได้ง่ายขึ้น ซึ่งเป็นโรคที่สามารถป้องกันได้

มาตรการที่ใช้ในการป้องกันโรคนั้น สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 ระดับ⁽⁴⁾ ได้แก่

1. การป้องกันโรกระดับปฐมภูมิ (primary prevention) คือ มาตรการที่ดำเนินการก่อนเกิดโรคโดยการจัดการกับปัจจัยเสี่ยง เช่น การใช้วัคซีน การจัดการพฤติกรรมเสี่ยง เป็นต้น

มาตรการทางทันตกรรมในระดับปฐมภูมินี้ หมายถึง การให้ทันตกรรมป้องกัน เช่น การให้ทันตสุขศึกษาและฝึกทักษะการแปรงฟัน การใช้ไหมขัดฟัน หรือการใช้อุปกรณ์เสริมอื่นๆ การให้คำแนะนำเรื่องการรับประทานอาหาร การให้ฟลูออไรด์เสริม เป็นต้น โดยทันตบุคลากรควรเน้นย้ำตามความเสี่ยงของหญิงตั้งครรภ์แต่ละราย

2. การป้องกันโรคระดับทุติยภูมิ (secondary prevention) ได้แก่ มาตรการที่ดำเนินการหลังจากมีการดำเนินของโรคแล้ว แต่ยังไม่แสดงอาการ เช่น การตรวจคัดกรองโรค เพื่อที่จะจัดการกับโรคตั้งแต่ระยะแรก

มาตรการทางทันตกรรม เน้นที่การลดคราบจุลินทรีย์ซึ่งทำให้เกิดการอักเสบ และลดเชื้อในช่องปาก ซึ่งการขัดฟันทำความสะอาด และ/หรือขูดหินน้ำลาย ถือเป็นกิจกรรมป้องกันโรคในระดับทุติยภูมิได้เช่นกัน

3. การป้องกันโรคระดับตติยภูมิ (tertiary prevention) ได้แก่ มาตรการที่ดำเนินการหลังจากแสดงอาการ หรือได้รับการวินิจฉัยโรคแล้ว เป็นขั้นตอนการชะลอ หรือหยุดการดำเนินโรค เช่น การรักษาฟันผุ การคัดกรองการเกิดภาวะแทรกซ้อน (complication) จากโรคทางทันตกรรม หมายถึง การให้บริการรักษาทางทันตกรรม เช่น การอุดฟัน การถอนฟัน การใส่ฟันทดแทน เป็นต้น รวมถึงการจัดการกับการติดเชื้อแบบเฉียบพลัน (acute infection)

มาตรการทางทันตกรรมสำหรับหญิงตั้งครรภ์นั้นควรมุ่งเน้นไปที่การป้องกันโรคระดับปฐมภูมิ และทุติยภูมิ เพื่อป้องกันการลุกลามของโรคและการรักษาทางทันตกรรมที่ซับซ้อน อย่างไรก็ตาม หากจำเป็นต้องรับการรักษาทางทันตกรรมในช่วงตั้งครรภ์ ทันตบุคลากรควรให้แจ้งหญิงตั้งครรภ์ว่าสามารถทำได้อย่างปลอดภัย

คำแนะนำในการดูแลสุขภาพช่องปากในช่วงตั้งครรภ์

- ควรไปรับการตรวจสุขภาพช่องปากจากทันตบุคลากร เพื่อทราบสภาวะสุขภาพช่องปากและคำแนะนำในการดูแลสุขภาพช่องปาก รวมถึงการนัดหมายรับการรักษาตามความจำเป็น
- ดูแลสุขภาพช่องปากให้สะอาด ด้วยหลัก 2-2-2 คือ แปรงฟันด้วยยาสีฟันผสมฟลูออไรด์ อย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง เข้าและก่อนนอน ด้วยยาสีฟันผสมฟลูออไรด์นานอย่างน้อย 2 นาที และภายใน 2 ชั่วโมงหลังแปรงฟันควรหลีกเลี่ยงอาหารและเครื่องดื่ม
- ใช้อุปกรณ์เสริมทำความสะอาดซอกฟันเป็นตัวช่วย เช่น ไหมขัดฟันหรือแปรงซอกฟัน เนื่องจากระหว่างตั้งครรภ์ จะเกิดการอักเสบของเหงือกได้ง่ายกว่าปกติ
- ล้างแปรงสีฟันให้สะอาดหลังการใช้งาน ไม่ควรเก็บแปรงสีฟันใกล้กันจนหัวแปรงสัมผัสกับแปรงสีฟันของคนอื่น เพื่อป้องกันการถ่ายเทเชื้อโรค
- หากยังอยู่ในช่วงแพ่ท้อง หลังอาเจียนไม่ควรแปรงฟันทันที แต่ควรบ้วนปากด้วยน้ำสะอาด หรือน้ำยาบ้วนปากผสมฟลูออไรด์ที่เป็นกลางชนิดเจือจาง หรือ บ้วนน้ำที่ผสมด้วยเบกกิ้งโซดา(baking soda) 1 ช้อนชา เพื่อลดความเป็นกรดในช่องปาก
- พยายามลดการรับประทานของหวาน หรือทานจุบจิบ และควรเน้นการรับประทานผักและผลไม้เพื่อลดโอกาสเกิดฟันผุ

- หากมีฟันผุ ควรไปรับการรักษา เพื่อลดโอกาสเกิดการลุกลามซึ่งนำไปสู่ปัญหาอื่นๆ และยังช่วยลดปริมาณเชื้อในช่องปาก ลดการส่งผ่านเชื้อจากแม่สู่ลูกได้ด้วย

ตารางที่ 1 แสดงบริการทันตกรรมที่แนะนำในแต่ละไตรมาส

	ไตรมาสที่ 1	ไตรมาสที่ 2	ไตรมาสที่ 3
บริการส่งเสริมสุขภาพและป้องกันโรคช่องปาก	ตรวจสุขภาพช่องปากและประเมินความเสี่ยงต่อการเกิดโรคช่องปาก	ฝึกทักษะการแปรงฟัน การใช้ไหมขัดฟัน และการควบคุมคราบจุลินทรีย์ ให้แก่หญิงตั้งครรภ์	ฝึกทักษะการแปรงฟัน การใช้ไหมขัดฟัน และการควบคุมคราบจุลินทรีย์ ให้แก่หญิงตั้งครรภ์
	ให้ทันตสุขศึกษา เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงในช่องปากที่จะเกิดขึ้นได้ในระหว่างการตั้งครรภ์	ชุดหินน้ำลาย/ขัดทำความสะอาดฟัน	ชุดหินน้ำลาย/ขัดทำความสะอาดฟัน (ช่วงต้นของไตรมาสที่ 3)
	ฝึกทักษะการแปรงฟัน การใช้ไหมขัดฟัน และการควบคุมคราบจุลินทรีย์ ให้แก่หญิงตั้งครรภ์		
บริการรักษาทางทันตกรรม	ควรทำหัตถการ / ถ่ายภาพรังสี เฉพาะกรณีจำเป็น	เน้นการรักษาที่ควบคุมโรคในระยะแสดงอาการ หรือระยะกำเริบ (Active Disease) สามารถให้บริการรักษาทางทันตกรรมในภาวะไม่เร่งด่วนที่	ตั้งแต่กึ่งกลางไตรมาสที่ 3 เป็นต้นไป ควรทำหัตถการ / ถ่ายภาพรังสี เฉพาะกรณีจำเป็น

		จำเป็นต้องรักษา และ ภาวะไม่ เร่งด่วน ได้	
		ถ่ายภาพรังสี เฉพาะกรณี จำเป็นเท่านั้น	

หมายเหตุ ก่อนทำหัตถการ ผู้ให้บริการควรพิจารณาสภาวะสุขภาพและความพร้อมของผู้ป่วยร่วมด้วย

การอุดฟันด้วยอะมัลกัมในหญิงตั้งครรภ์

ไอบรอนมีโอกาสดังกล่าวได้ในช่วงการรื้อและการอุดอะมัลกัม ซึ่งสามารถถูกดูดซึมและดูดซึมเข้าสู่กระแสเลือด และผ่านรกได้ ดังนั้นการทำหัตถการ ขั้นตอนการรื้ออะมัลกัมต้องทำอย่างระมัดระวังในผู้ป่วยทุกราย เช่น ใส่แผ่นยางกันน้ำลาย และกรอโดยใช้ระบบน้ำเพื่อลดความร้อนจากการกรอฟัน (water coolant) ร่วมกับเครื่องดูดกำลังสูง (high power suction) อย่างไรก็ตาม ในปัจจุบันยังไม่หลักฐานที่แสดงว่าวัสดุอุดอะมัลกัมของแม่ที่มีมาก่อนการตั้งครรภ์ส่งผลข้างเคียงไม่พึงประสงค์ต่อทารกในครรภ์แต่ควรลดการใช้วัสดุอุดอะมัลกัมในการอุดฟันหญิงตั้งครรภ์ โดยใช้วัสดุทางเลือกทดแทน เช่น กลาสไอโอโนเมอร์ คอมโพสิท เป็นต้น

ข้อสำคัญก่อนทำหัตถการใดๆ ควรตรวจสอบประวัติ และซักประวัติหญิงตั้งครรภ์ก่อนทุกครั้ง และควรปรึกษาแพทย์ก่อนทุกครั้งถ้าหญิงตั้งครรภ์มี co-morbidity อื่นๆ เช่น ความดันโลหิตสูง เบาหวาน หรือได้รับยาใด ๆ เป็นประจำ เนื่องจากการรักษาหรือยาที่หญิงตั้งครรภ์ได้รับอาจมีผลต่อการรักษาทางทันตกรรม

3. การคัดกรองและเฝ้าระวังโรคฟันผุในเด็กปฐมวัย

โรคฟันผุในเด็กปฐมวัยนับเป็นปัญหาด้านสุขภาพช่องปากที่พบได้บ่อยและส่งผลกระทบต่อพัฒนาการและสุขภาพของเด็กทั้งในช่วงวัยเด็กและระยะยาว อาจมีผลกระทบขัดขวางการเจริญเติบโต พัฒนาการ และสติปัญญา มีผลต่อการขึ้นของฟันถาวรทำให้ไม่สามารถขึ้นได้ตามปกติ หากมีความรุนแรงของโรคฟันผุมากและไม่ได้รับการดูแลรักษา จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของเด็กเป็นอย่างมาก การเฝ้าระวังการเกิดโรคฟันผุ หมายถึง การติดตามสังเกต พินิจพิจารณา ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในช่องปากและผิวฟัน รวมทั้งปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงนั้นๆ อย่างต่อเนื่อง ด้วยกระบวนการที่เป็นระบบและมีขั้นตอน และมีแนวทางการส่งเสริมและป้องกันโรคในช่องปากอย่างมีประสิทธิภาพโดยบุคลากรด้านสุขภาพที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ได้แก่ แพทย์ ทันตแพทย์ ทันตภิบาล พยาบาล นักวิชาการสาธารณสุข

ปัจจัยในการประเมินความเสี่ยงต่อการเกิดฟันผุในเด็กปฐมวัย

ปัจจัยเสี่ยงจากเด็ก พิจารณาเด็กที่มีความต้องการพิเศษ ประกอบด้วย 3 กลุ่ม ได้แก่

1. เด็กพิการ ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 หมายถึง บุคคลซึ่งมีข้อจำกัดในการปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคม เนื่องจากมีความบกพร่องทางการเห็น การได้ยิน การเคลื่อนไหว การสื่อสาร อารมณ์ พฤติกรรม สติปัญญา การเรียนรู้ หรือความบกพร่องอื่นใด ประกอบกับมีอุปสรรคในด้านต่าง ๆ และมีความจำเป็นที่เป็น

พิเศษต้องได้รับความช่วยเหลือด้านหนึ่งด้านใด เพื่อให้สามารถปฏิบัติกิจกรรมในชีวิตประจำวัน หรือเข้าไปมีส่วนร่วมทางสังคมได้อย่างบุคคลทั่วไป

2. เด็กที่มีภาวะปากแห้งเพดานโหว่

3. เด็กที่มีโรคประจำตัว ได้รับยาเป็นประจำและต่อเนื่อง รวมถึงผู้ป่วยที่มีภาวะน้ำลายไหลน้อยหรือได้รับยาที่ลดอัตราการไหลของน้ำลายอย่างต่อเนื่อง เช่น ยาแก้แพ้ (anti-allergy medications) หรือ ยาแอนติฮิสตามีน (antihistamine)

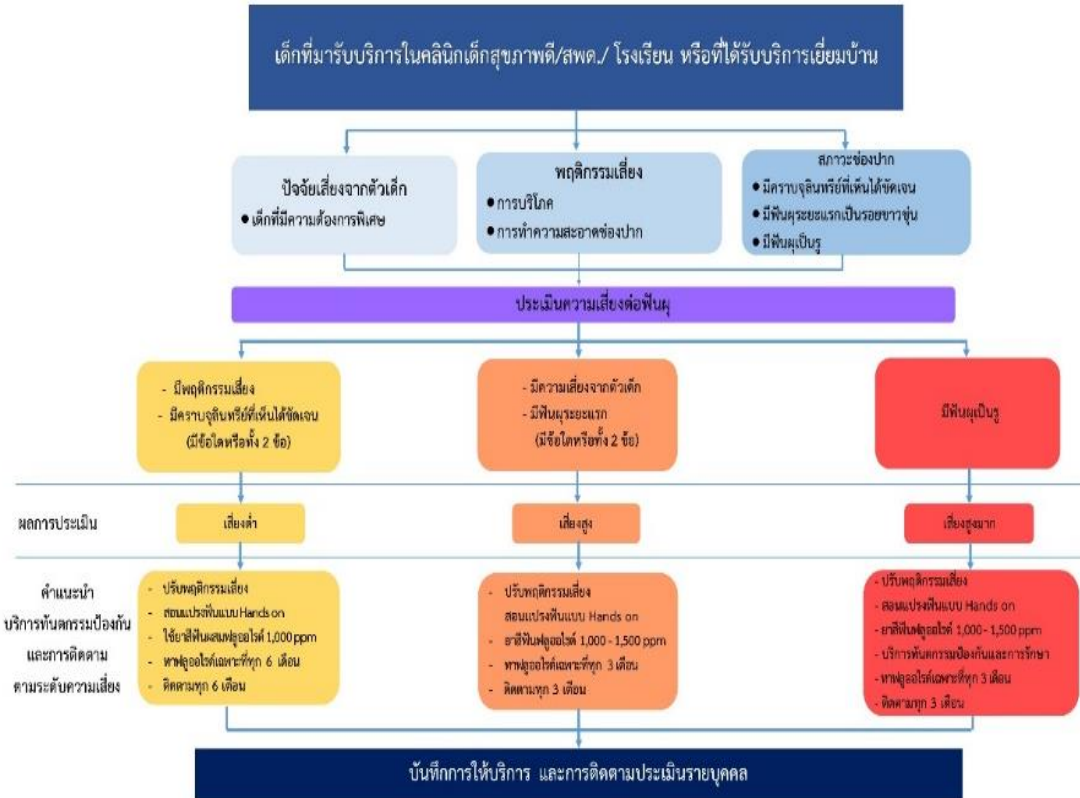
พฤติกรรมเสี่ยง

- การบริโภค
 - เด็กอายุมากกว่า 1 ขวบแต่ยังไม่เลิกนมมือตึกหรือนมขวด
 - เด็กรับประทานอาหารที่มีน้ำตาลระหว่างมื้อ มากกว่า 2 ครั้ง/วัน
- การทำความสะอาดช่องปาก
 - เด็กที่ไม่ได้รับการแปรงฟันจากผู้ปกครองอย่างน้อยวันละ 2 ครั้ง
 - ไม่ได้แปรงฟันด้วยยาสีฟันผสมฟลูออไรด์

สภาวะช่องปาก

- มีคราบจุลินทรีย์ที่เห็นชัดเจน
- มีฟันผุระยะแรกเป็นรอยขาวขุ่น
- มีฟันผุเป็นรู

รูปที่ 2 แนวทางการคัดกรองและเฝ้าระวังโรงฟันผุในเด็กปฐมวัย

ตารางที่ 2 การประเมินความเสี่ยงการเกิดฟันผุ คำแนะนำ บริการทันตกรรม ป้องกันและการติดตาม

การประเมินความเสี่ยงการเกิดโรคฟันผุ	คำแนะนำ บริการทันตกรรมป้องกัน และการติดตาม
เสี่ยงต่ำ - มีพฤติกรรมเสี่ยง - มีคราบจุลินทรีย์ที่เห็นได้ชัดเจน (มีข้อใดหรือทั้ง 2 ข้อ)	- ปรับพฤติกรรมเสี่ยง - สอนแปรงฟันแบบ Hands-on - ใช้ยาสีฟันผสมฟลูออไรด์ 1,000 ppm - ทาฟลูออไรด์เฉพาะที่ทุก 6 เดือน - ติดตามทุก 6 เดือน
เสี่ยงสูง - มีความเสี่ยงจากตัวเด็ก - มีฟันผุระยะแรก (มีข้อใดหรือทั้ง 2 ข้อ)	- ปรับพฤติกรรมเสี่ยง - สอนแปรงฟันแบบ Hands-on - ยาสีฟันฟลูออไรด์ 1,000 - 1,500 ppm - ทาฟลูออไรด์เฉพาะที่ทุก 3 เดือน - ติดตามทุก 3 เดือน
เสี่ยงสูงมาก - มีฟันผุเป็นรู	- ปรับพฤติกรรมเสี่ยง - สอนแปรงฟันแบบ Hands on - ยาสีฟันฟลูออไรด์ 1,000 - 1,500 ppm - บริการทันตกรรมป้องกัน เช่น การใช้ SDF การบูรณฟันด้วยกลาสไอโอโนเมอร์ - ทาฟลูออไรด์เฉพาะที่ทุก 3 เดือน - ติดตามทุก 3 เดือน

4. วัสดุทางเลือกทดแทน และการใช้งาน

อะมัลกัมเป็นวัสดุที่ใช้สำหรับบูรณะฟันหลังมานานมากกว่า 100 ปี อย่างไรก็ตาม ด้วยความก้าวหน้าของการพัฒนาวัสดุบูรณะฟันและสารยึดติด ความต้องการความสวยงามที่เพิ่มมากขึ้น ตลอดจนความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของปรอทในอะมัลกัมต่อร่างกายและสิ่งแวดล้อม ทำให้วัสดุบูรณะฟันกลุ่มที่มีสีคล้ายฟัน เช่น เรซินคอมโพสิต และกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ ได้รับความนิยมและจัดเป็นหนึ่งในวัสดุทางเลือกทดแทนการใช้อะมัลกัม

4.1 เรซินคอมโพสิต (resin composite)

เนื่องจากเรซินคอมโพสิตมีความสวยงามใกล้เคียงกับสีฟันธรรมชาติ และมีความแข็งแรงเพียงพอที่จะรับแรงบดเคี้ยวในช่องปากได้ การบูรณะฟันด้วยวัสดุชนิดนี้จึงเป็นที่นิยมอย่างมากในปัจจุบัน เรซินคอมโพสิตได้รับการพัฒนาคุณสมบัติอย่างต่อเนื่องมายาวนานกว่า 50 ปี ทั้งการปรับปรุงส่วนเมทริกซ์ (matrix) วัสดุอัดแทรก (filler) และสารยึดติดระหว่างเมทริกซ์กับวัสดุอัดแทรก (coupling agent) อย่างไรก็ตาม วัสดุชนิดนี้ก็ยังมีปัญหาเรื่องการหดตัวจากการแข็งตัวของวัสดุ (polymerization shrinkage) ซึ่งทำให้เกิดรอยแยกระหว่างวัสดุกับผิวฟัน รอยแยกนี้เป็นช่องทางให้เชื้อแบคทีเรียเข้าสู่ฟัน และเกิดการสะสมของคราบจุลินทรีย์ ซึ่งอาจทำให้เกิดฟันผุซ้ำบริเวณที่บูรณะอาจทำให้เกิดอาการเสียวฟัน รวมถึงการแตกหักและติดสีตามขอบของวัสดุด้วย

การลดปัญหาดังกล่าวสามารถทำได้ด้วยการปรับปรุงวัสดุ โดยปรับเปลี่ยนชนิดของโมโนเมอร์ในเมทริกซ์ เพิ่มวัสดุอัดแทรกและลดขนาดอนุภาคของวัสดุอัดแทรกให้เล็กลง เพื่อให้สามารถเพิ่มปริมาณวัสดุอัดแทรกในเนื้อเมทริกซ์ได้มากขึ้น นอกจากนี้การ

พัฒนาเทคนิคการบูรณะทางคลินิก โดยปรับเปลี่ยนวิธีการนำวัสดุบูรณะใส่ในโพรงฟัน เทคนิคและชนิดของแสงที่ใช้ในการฉายแสง รวมถึงการเปลี่ยนจากการบูรณะทางตรง (direct technique) เป็นทางอ้อม (indirect technique) ก็เป็นแนวทางเพื่อลดการหดตัวจากการแข็งตัวของวัสดุที่มีประสิทธิภาพเช่นกัน

การใช้งานเรซินคอมโพสิตในทางคลินิก

ความเข้าใจเรื่องส่วนประกอบและคุณสมบัติของเรซินคอมโพสิตมีส่วนช่วยในการตัดสินใจเลือกวัสดุเพื่อบูรณะฟันในสถานการณ์ทางคลินิกที่แตกต่างกัน โดยพิจารณาเลือกชนิดของเรซินคอมโพสิตที่เหมาะสมกับตำแหน่งและขนาดของโพรงฟันมีแนวทางเบื้องต้น ดังนี้

ตารางที่ 3 ข้อพิจารณาการใช้งานเรซินคอมโพสิตในทางคลินิก

ตำแหน่ง		คำแนะนำ/ข้อพิจารณา
ฟันหน้า	ขนาดเล็ก	<ul style="list-style-type: none"> อาจบูรณะด้วยเรซินคอมโพสิตชนิด Universal เพียงสีเดียวได้ โดยเลือกใช้เรซินคอมโพสิตชนิดไมโครฟิลล์ นาโนฟิลล์หรือนาโนไฮบริด ซึ่งมีความสามารถในการขัดให้เงาที่ดีที่สุด
	ขนาดใหญ่	<ul style="list-style-type: none"> ในกรณีที่ต้องการความสวยงามเหมือนฟันธรรมชาติ ควรเลือกใช้เรซินคอมโพสิตระบบที่มีสีให้เลือกตามส่วนต่างๆ ของฟัน เช่น คอฟัน ตัวฟัน และปลายฟัน เป็นต้น โดยแนะนำให้บูรณะด้วยเทคนิคการบูรณะเป็นส่วน ๆ (layering technique)
ฟันหลัง		<ul style="list-style-type: none"> ในบริเวณที่ต้องรับแรงบดเคี้ยว ควรพิจารณาเรื่องคุณสมบัติเชิงกลของวัสดุ ไม่ว่าจะเป็นความแข็งแรงกดอัด ความแข็งผิว ความต้านทานต่อการแตกหัก ค่าสัมประสิทธิ์การ

ตำแหน่ง	คำแนะนำ/ข้อพิจารณา
	<p>แตกหัก ฯลฯ เป็นลำดับแรก และความสวยงามหรือคุณสมบัติทางแสงเป็นลำดับรอง</p> <ul style="list-style-type: none"> ● เนื่องจากเรซินคอมโพสิตมีการหดตัวตามปริมาตรของวัสดุ ดังนั้น แนะนำให้บูรณะโพรงฟันขนาดใหญ่ด้วยเทคนิคการบูรณะแบบขั้น (incremental technique) ● แนะนำให้รองฟันโพรงฟันบางๆ ด้วยเรซินคอมโพสิตชนิดไหลแผ่ได้ (flowable resin composite) ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์การยืดหยุ่นสูง จึงช่วยรับแรงการบดเคี้ยวได้ดี อีกทั้งยังช่วยลดการเกิดรอยแตกขนาดเล็ก (microcrack) ในชั้นเคลือบฟัน และเพิ่มความแนบสนิทระหว่างเนื้อวัสดุกับเนื้อฟันด้วย จึงช่วยลดการเปลี่ยนสีตามขอบการเกิดฟันผุซ้ำ และอาการเสียวฟันภายหลังบูรณะฟัน

4.2 กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ (glass-ionomer cement)

กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์เป็นวัสดุที่เกิดจากการผสมระหว่างผงแก้วฟลูออโรอะลูมิเนียมซิลิเกต (fluoroaluminosilicate glass powder) และส่วนเหลวที่มีกรดพอลิอัลคีนอิก (polyalkenoic acid) เป็นองค์ประกอบหลัก โดยก่อตัวด้วยปฏิกิริยากรด-เบส ด้วยข้อดีที่สามารถยึดติดทั้งกับเคลือบฟันและเนื้อฟันด้วยพันธะเคมี ความสามารถในการปล่อยและสะสมฟลูออไรด์ ความเข้ากันได้ทางชีวภาพกับโครงสร้างของฟันที่ดี และค่าสัมประสิทธิ์การขยายตัวเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิที่ใกล้เคียงกับเนื้อฟัน ทำให้กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์เป็นวัสดุที่ได้รับความ

นิยมและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยปรับปรุงสมบัติทางกายภาพ ชีวภาพ และ ความสวยงามให้ดียิ่งขึ้น ปัจจุบันมีการนำกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์มาใช้อย่าง แพร่หลาย โดยใช้เป็นวัสดุบูรณะฟันเดี่ยวๆหรือใช้ร่วมกับวัสดุบูรณะอื่น เช่น อะมัลกัม หรือเรซินคอมโพสิต เป็นต้น

การปล่อยฟลูออไรด์และการป้องกันการเกิดฟันผุ

กลไกการปล่อยฟลูออไรด์ของกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ค่อนข้างซับซ้อน โดยฟลูออไรด์จะถูกปล่อยออกมาเมื่อผงแก้วฟลูออโรอะลูมิโนซิลิเกตสัมผัสกับกรด พอลิอัลคีนอิก ปริมาณฟลูออไรด์ดังกล่าวจะมากที่สุดในช่วง 2 – 3 วันแรก ภายหลังบูรณะ และลดระดับลงอย่างรวดเร็วภายในสัปดาห์แรก หลังจากนั้นจะคง ระดับการปล่อยฟลูออไรด์ปริมาณต่ำๆ ต่อไปอีกหลายเดือนจนถึงปี

นอกจากความสามารถในการปล่อยฟลูออไรด์แล้ว กลาสไอโอโนเมอร์ ซีเมนต์ยังสามารถเก็บสะสมและปล่อยฟลูออไรด์ปริมาณสูงในเวลาสั้นๆ (burst effect) ได้ด้วย โดยฟลูออไรด์ที่ปล่อยออกมานี้จะไม่ทำปฏิกิริยากับซีเมนต์ และไม่ ทำให้วัสดุอ่อนแอลง

แม้จะยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจน แต่การศึกษาส่วนใหญ่ก็แสดงให้เห็นว่า ปริมาณฟลูออไรด์ที่ปล่อยออกมาจากกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์สามารถป้องกันการ เกิดฟันผุซ้ำได้วัสดุบูรณะ รวมถึงฟันซี่ข้างเคียงได้โดยความสามารถดังกล่าวจะ ครอบคลุมรัศมีประมาณ 3 มิลลิเมตรโดยรอบวัสดุ

ความเข้ากันได้ทางชีวภาพ (biocompatibility)

กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์มีความเข้ากันได้ทางชีวภาพ (biocompatibility) กับโครงสร้างฟันและเนื้อเยื่อในช่องปากที่ดี มักไม่ก่อให้เกิดการระคายเคืองเหมือนซีเมนต์หรือวัสดุที่มีกรดฟอสฟอริก (phosphoric acid) เป็นองค์ประกอบ อีกทั้งมีค่าสัมประสิทธิ์การขยายตัวเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงอุณหภูมิที่ใกล้เคียงกับเนื้อฟันอีกด้วย สำหรับกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ชนิดดัดแปรด้วยเรซิน (resin-modified glass-ionomer cement) จะมีสารฮีมา (HEMA) หลงเหลือจากการเกิดพอลิเมอร์ (residual monomer) ซึ่งสามารถซึมเข้าสู่เนื้อฟันได้ แต่ยังไม่พบรายงานทางคลินิกว่ากระตุ้นให้เกิดปฏิกิริยาการแพ้

โดยทั่วไปมักไม่พบอาการเสียวฟันภายหลังการบูรณะด้วยกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ แต่ผู้ป่วยบางรายก็อาจมีอาการเสียวฟันจากความเป็นกรดของวัสดุในช่วงที่ยังไม่ก่อตัวได้

ความสวยงาม

ในช่วง 24 ชั่วโมงแรกภายหลังบูรณะ กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ทุกชนิดจะมีสีค่อนข้างขุ่น เนื่องจากการก่อตัวของวัสดุยังไม่สมบูรณ์ แต่จะค่อยๆ ใสและสวยงามขึ้นเมื่อเวลาผ่านไปประมาณ 1 สัปดาห์ และใสมากเมื่อวัสดุผ่านการบูรณะมานาน กลาสไอโอโนเมอร์ชนิดดัดแปรด้วยเรซินจะใสและสวยงามกว่ากลาสไอโอโนเมอร์ชนิดดั้งเดิม แม้กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์มีแนวโน้มที่จะติดสีในช่องปากมากกว่าเรซินคอมโพสิต แต่ก็สามารถลดความรุนแรงได้ด้วยการขัดแต่งผิวให้เรียบ

การใช้งานกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ประเภทวัสดุบูรณะฟันในทางคลินิก

กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ชนิดที่นิยมใช้เป็นวัสดุบูรณะฟันมากที่สุด ได้แก่ กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ดัดแปรด้วยเรซิน เนื่องจากมีสมบัติทางกายภาพที่ดี และใช้งานง่ายกว่ากลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ชนิดดั้งเดิม โดยมีทั้งชนิดที่ใส่เรซินที่บ่มตัวด้วยแสง และชนิดที่บ่มตัวด้วยตัวเอง ทำให้สามารถเกิดปฏิกิริยาการบ่มตัวได้แม้ในบริเวณที่ไม่สามารถฉายแสงลงไปถึง

แม้กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ชนิดที่ดัดแปรด้วยเรซินจะมีข้อดีหลายประการ แต่ก็ยังมีกลิ่นเหม็นหากนำไปบูรณะในโพรงฟันที่มีความชื้นสูงจนสามารถมองเห็นได้ชัดเจน ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบกับการบูรณะในโพรงฟันที่มีความชื้นสูง การบูรณะในโพรงฟันที่มีความชื้นต่ำจะให้ผลที่ดีกว่า เนื่องจากวัสดุมีน้ำเป็นส่วนประกอบอยู่แล้ว

การพิจารณาเลือกกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์เพื่อบูรณะในโพรงฟันแต่ละแบบมีแนวทางเบื้องต้น ดังนี้

ตารางที่ 4 การพิจารณาเลือกกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์เพื่อบูรณะในโพรงฟันแต่ละแบบมีแนวทางเบื้องต้น

ลักษณะโพรงฟัน	คำแนะนำ/ข้อพิจารณา
โพรงฟันแบบที่ 1 (Class I cavity)	<ul style="list-style-type: none"> ● กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ค่อนข้างเปราะ จึงไม่เหมาะที่จะใช้เป็นวัสดุบูรณะถาวรในฟันถาวรบริเวณที่รับแรงบดเคี้ยว ทั้งนี้หากสามารถบูรณะด้วยเรซินคอมโพสิตอย่างเดียว หรือบูรณะด้วยเรซินคอมโพสิตทับบนกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ ก็จะได้ผลที่ดีกว่าทั้งในแง่ความแข็งแรงและความสวยงาม
โพรงฟันแบบที่ 2 (Class II cavity)	<ul style="list-style-type: none"> ● กรณีฟันน้ำนม การบูรณะโพรงฟันที่มีขนาดเล็กถึงปานกลางด้วยกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ถือเป็นการบูรณะในอุดมคติ ● กรณีฟันถาวร การบูรณะกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ไม่เหมาะที่จะใช้บูรณะฟันถาวรในบริเวณที่ต้องรับแรงจากการบดเคี้ยว
โพรงฟันแบบที่ 3 (Class III cavity)	<ul style="list-style-type: none"> ● กรณีฟันน้ำนม การบูรณะโพรงฟันด้วยกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ถือเป็นการบูรณะในอุดมคติ เนื่องจากวัสดุสามารถปล่อยฟลูออไรด์ได้ ● กรณีฟันถาวร ไม่ควรบูรณะโพรงฟันถาวรแบบที่ 3 ในบริเวณที่ต้องการความสวยงามด้วยกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์
โพรงฟันแบบที่ 4 (Class IV cavity)	<ul style="list-style-type: none"> ● เนื่องจากเป็นบริเวณที่ต้องการความสวยงามเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงไม่ควรบูรณะด้วยกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ แต่ควรบูรณะด้วยเรซินคอมโพสิตที่มีความสวยงามและแข็งแรงมากกว่า
โพรงฟันแบบที่ 5	<ul style="list-style-type: none"> ● นิยมใช้กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์บูรณะโพรงฟันน้ำนมและฟันถาวรแบบที่ 5 ที่มีการผูกแบบลูกกลม รวมถึงโพรงฟันถาวรที่ไม่ต้องการความ

ลักษณะโพรงฟัน	คำแนะนำ/ข้อพิจารณา
(class V cavity)	สวยงามมากนัก เช่น บริเวณฟันหลัง เป็นต้น ทั้งนี้ หากเป็นบริเวณที่ต้องการความสวยงาม ควรบูรณะด้วยเรซินคอมโพสิต

5. การบูรณะฟันน้ำนมด้วยเทคนิค SMART

(Simplified Modified Atraumatic Restorative Treatment)

SMART technique (Simplified Modified Atraumatic Restorative Treatment) คือการบูรณะฟันที่พัฒนาจาก ART (Atraumatic Restorative Treatment) โดยใช้เครื่องมือ (hand instrument) กำจัดเนื้อฟันผุออกเพียงบางส่วนและบูรณะโพรงฟันด้วยวัสดุกระจกใสไอออนเมอร์ซีเมนต์ (glass ionomer cement) ซึ่งเป็นทางเลือกหนึ่งในการบูรณะฟัน โดยเฉพาะฟันน้ำนม เพื่อวัตถุประสงค์ลด (Phasedown) การใช้อะมัลกัม

ตารางที่ 5 ข้อดีข้อเสียและข้อบ่งชี้ในการใช้เทคนิค SMART ในการบูรณะฟัน

ข้อดีของการบูรณะฟันด้วยเทคนิค SMART	ฟันที่สามารถบูรณะด้วยเทคนิค SMART	ฟันที่ไม่สามารถบูรณะด้วยเทคนิค SMART
<ul style="list-style-type: none"> - เป็นวิธีที่ใช้เครื่องมือน้อย - มีขั้นตอนการทำงานน้อย - เกิดความเจ็บปวดน้อย - ผู้ป่วยเกิดความกลัวในการทำฟันน้อย - สูญเสียเนื้อฟันน้อย - เป็นทั้งการบูรณะฟัน และการป้องกันโรคฟันผุ 	<ul style="list-style-type: none"> - ฟันที่มีชีวิต - ฟันผุตื้นหรือลึก - ฟันผุด้านเดียวหรือหลายด้าน 	<ul style="list-style-type: none"> - ฟันผุทะลุโพรงประสาทฟัน - ฟันที่ผุทะลุโพรงประสาทฟันจนเป็นหนองหรือมีตุ่มหนอง - ฟันที่มีประวัติปวดหรือบวม - ฟันที่ไม่สามารถใช้งานได้

อุปกรณ์ที่ใช้ในการบูรณะฟันด้วยเทคนิค SMART

1. Mouth mirror
2. Spoon excavator
3. Cotton plier
4. Cotton wool roll
5. Cotton wool pellet
6. T band (กรณีอุดฟัน Class II)

รูปที่ 3 อุปกรณ์ที่ใช้ในการบูรณะฟันด้วยเทคนิค SMART

หลักการของการบูรณะฟันน้ำนมด้วยเทคนิค SMART

1. กำจัดรอยโรคฟันผุเพียงบางส่วน
2. อุดด้วยวัสดุกระจกใสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ (high viscosity glass ionomer)

ขั้นตอนการบูรณะฟันด้วยเทคนิค SMART

1. วางก้อนสำลีเพื่อกันน้ำลาย
2. กำจัดเนื้อฟันที่ผุ โดยใช้ spoon excavator กำจัดฟันผุบริเวณรอยต่อระหว่างเคลือบฟันและเนื้อฟัน (DEJ) ด้วยวิธีการกำจัดรอยโรคฟันผุเพียงบางส่วนเท่านั้น
3. ใช้สำลีชุบน้ำทำความสะอาดโพรงฟันและตามด้วยสำลีแห้ง
4. ล้างโพรงฟันด้วยสำลีชุบ dentine conditioner นาน 10 วินาที ล้างด้วยสำลีชุบน้ำและสำลีแห้ง
5. ผสมกระจกใสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ แล้วใส่เข้าไปในโพรงฟันที่เตรียมไว้ให้เต็ม
6. ใช้นิ้วที่ทาด้วยวาสลีน กดลงบนกระจกใสไอโอโนเมอร์แล้วรูดออกด้านข้าง
7. ใช้ spoon excavator ขูดแต่งวัสดุอุดส่วนเกินและแต่งรูปให้เรียบร้อยโดยขอบของวัสดุต้องแนบกับโพรงฟัน
8. ให้ผู้ป่วยกัดฟันตรวจสอบรอยสูงและแต่งรอยสูงด้วย spoon excavator
9. ทาวาสลีนเคลือบกระจกใสไอโอโนเมอร์ที่อุดแต่งเรียบร้อยแล้ว เพื่อกันไม่ให้วัสดุโดนน้ำหรือน้ำลาย

6. การลดการใช้อะมัลกัมและจัดการขยะอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม

การลดการใช้อะมัลกัมคือ การลดการใช้วัสดุอุดฟันที่ปนเปื้อนปรอทและถอดทดแทนด้วยวัสดุที่มีคุณภาพ ที่ปราศจากปรอทปนเปื้อน เช่น กลาสไอออนเมอร์ คอมโพสิทเรซิน เป็นต้น

การจัดการขยะอะมัลกัมทางทันตกรรม (amalgam waste management) : การแยกขยะอะมัลกัมออกจากขยะชนิดอื่นๆ ในคลินิกทันตกรรม และบรรจุในภาชนะและระบุฉลากว่า “ขยะอะมัลกัม อันตราย” การขนส่งอย่างถูกวิธีไปจุดพักขยะอันตรายของโรงพยาบาล และส่งไปกำจัดตามกฎหมายกระทรวงสาธารณสุข การจัดการมูลฝอยที่เป็นพิษหรืออันตรายจากชุมชน พ.ศ.2563

โดยสามารถแบ่งประเภทขยะอะมัลกัม ดังนี้ได้แก่

1. เปลือกอะมัลกัม (amalgam capsule)
2. อะมัลกัมที่สัมผัสผู้ป่วย (contact amalgam)
3. อะมัลกัมที่ไม่สัมผัสผู้ป่วย (non-contact amalgam)

ขอบเขต : เริ่มดำเนินการในเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปีและหญิงตั้งครรภ์

กลุ่มเป้าหมาย: ทันตบุคลากรในสถานบริการทันตกรรมในสังกัดกระทรวงสาธารณสุข และผู้เกี่ยวข้อง

ที่มา: ในค.ศ. 2013 มีการจัดทำข้อตกลงในอนุสัญญามินามาตะว่าด้วยปรอท ซึ่งเริ่มลดการใช้วัสดุอะมัลกัมเป็นวัสดุบูรณะฟัน โดยเนื้อหาอนุสัญญาได้ให้ความสำคัญเกี่ยวกับแผนยุทธศาสตร์และข้อบัญญัติในการลดความจำเป็นในการใช้อะมัลกัมในการบูรณะฟันและส่งเสริมให้มีการปรับปรุงการเรียนการสอนในหลักสูตรของนักศึกษาทันตแพทย์และทันตภิบาลในการป้องกันฟันผุเพื่อลดความต้องการในการบูรณะ และใช้วัสดุทางเลือกรวมถึงเทคนิคต่างๆ ได้แก่ หลักของการบูรณะฟันแบบ Minimally invasive approach ตามความเหมาะสม

แนวปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อมที่ดีในคลินิกทันตกรรมที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม

การจัดการของเสียอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม

การป้องกันตนเองสำหรับผู้ปฏิบัติงานกับอะมัลกัม

- สวมหน้ากากอนามัย เสื้อคลุม หมวกคลุมผม face shield และถุงมือให้มิดชิดทุกครั้ง เมื่อใช้และสัมผัสอะมัลกัม
- จัดระบบระบายอากาศที่ดีในคลินิกทันตกรรม เปิดเครื่องกรองอากาศหรือเครื่องดูดอากาศขณะทำงาน เพื่อลดความเข้มข้นของไอปรอท
- ใช้เครื่องบดอะมัลกัมที่มีฝาครอบปิด ในห้องแยกจากห้องทำฟันหรือในห้องที่มีระบบระบายอากาศที่ดี

การใช้งานอะมัลกัม

- เตรียมอะมัลกัมชนิดแปะหลายขนาด เลือกให้พอเหมาะกับความต้องการใช้แต่ละครั้ง
- ในการรีดอะมัลกัมทำ ใช้หัวกรองคาร์บอนคัมบิลิก vbn-กรอให้มัน ะล้างตลอด กรอคิดอะมัลกัมเป็นชั้นให้ออกมาปริมาณใหญ่ และคืนออกเพื่อลดปริมาณอะมัลกัมที่จะไปกินน้ำทิ้ง
- ในการดูดหรือรีดอะมัลกัมทำ ใช้ High power suction ทุกครั้ง

การคิดแยกและเก็บของเสียอะมัลกัมเพื่อลดการปนเปื้อนอะมัลกัมไปกับน้ำทิ้ง

อะมัลกัมที่ไม่สัมผัสกับผู้ป่วย

เปลือกอะมัลกัมแคปซูลที่ใช้แล้ว

เก็บในภาชนะพลาสติกปิดสนิท

อะมัลกัมที่ไม่สัมผัสกับผู้ป่วย

อะมัลกัมที่เหลือจากการใช้งาน
เศษอะมัลกัมที่เหลือในเครื่องมือ เช่น carrier
อะมัลกัมที่เหลือในเวสต์หรือ
น้ำใส่อะมัลกัมจากเครื่องบด

เก็บในภาชนะพลาสติกปิดสนิท
เข็นน้ำหรือน้ำยาฟลักเซอร์

อะมัลกัมที่สัมผัสกับผู้ป่วย

อะมัลกัมที่เหลือจากการ carve ขน-อุดฟัน
อะมัลกัมจากการกรอหรือรอยอุดเต็ม
เศษอะมัลกัมที่ติดค้างในอ่างบ้วนปาก
และที่กรองน้ำดื่มที่กรองน้ำทิ้งของทำอิฐทำฟัน
อะมัลกัมที่แยกได้จากสำลีหรือผ้าก๊อช
ในปากผู้ป่วย

เก็บในภาชนะพลาสติกปิดสนิท
เต็มสารต้านเชื้อจุลินทรีย์กลุ่มแอลกอฮอล์
(เป็นสารที่ไม่มีส่วนผสมของคลอรีน ไอโอดีน
และกลุ่มเปอร์ออกไซด์)

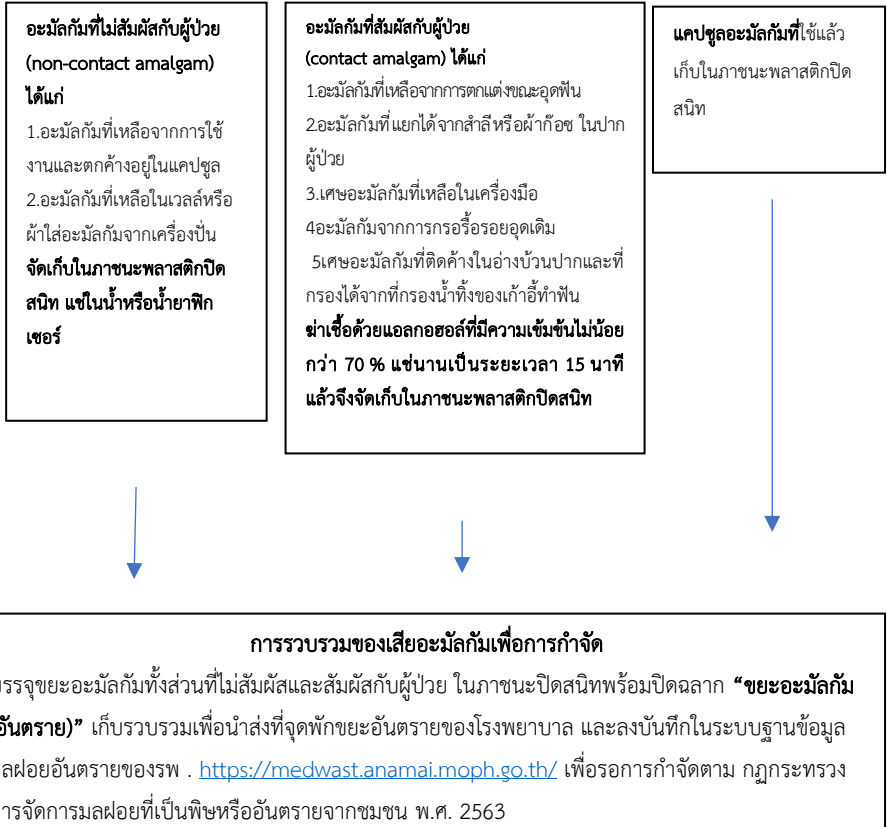

ดาวน์โหลดคู่มือการใช้และจัดการของเสียอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรมได้ที่

ปัดนันทกานะและปัดฉลาก " ของเสียอันตราย อะมัลกัม (สารปรอท) " ส่งทำจัดไปเก็บของเสียอันตราย
หรือส่งบริษัทเพื่อรีไซเคิลปรอท **ทำนันทกานะและปัดฉลาก** **บริษัทในกรุงเทพฯ-คิดเชื้อ**

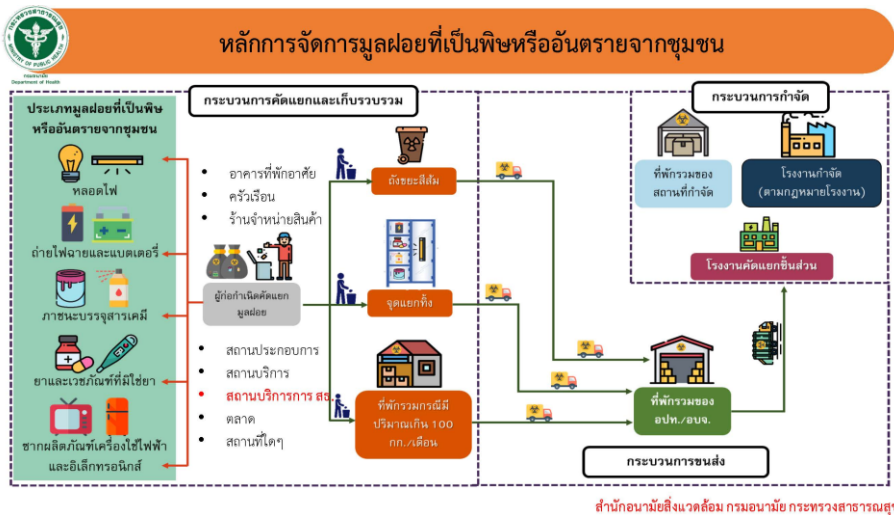
รูปที่ 5 การจัดการของเสียอะมัลกัมภายในคลินิกทันตกรรม

แผนผังที่ 1 ขั้นตอนการจัดการขยะอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม (สำหรับทันตบุคลากร)

รูปที่ 6 แนวทางการจัดการขยะอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม

รูปที่ 7 แนวทางการจัดการมูลฝอยเป็นพิษหรืออันตรายในสถานบริการ

รายละเอียดผู้ปฏิบัติงานในการลดการใช้อะมัลกัมและจัดการขยะอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม

เจ้าหน้าที่ฝ่าย
ทันตกรรม

นิเทศติดตามควบคุมการใช้อะมัลกัมและจัดการขยะอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม
ควบคุมดูแลการเบิกจ่ายวัสดุ/ลดการสั่งซื้ออะมัลกัม/จัดการสั่งซื้ออะมัลกัมชนิดเม็ด
สนับสนุนให้มีการฝึกอบรมเจ้าหน้าที่ในฝ่ายเรื่องการใช้วัสดุทางเลือกและจัดการขยะแต่ละประเภท
สนับสนุนและมีส่วนร่วมในการจัดการอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม

ผู้ที่ได้รับ
มอบหมาย

- จัดการสถานที่จุดพักขยะอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม
- ดูแลและแยกประเภทของเสียอะมัลกัมและ ลงข้อมูลในระบบฐานข้อมูลออนไลน์ medwaste
- ตามแนวทางของ สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อมรอนามัย
- นิเทศติดตามให้ทันตบุคลากร หรือเจ้าหน้าที่ดำเนินการแยกของเสียอะมัลกัมตามประเภท

เจ้าหน้าที่ใน
หน่วยงาน

- สนับสนุนและปฏิบัติตามแนวทางการจัดการของเสียอะมัลกัมที่ถูกต้อง

ผู้ช่วยทันต
แพทย์

- คัดแยกของเสียอะมัลกัมโดยการจัดเตรียมภาชนะรองรับของเสียแต่ละประเภท
- ทำการจัดเก็บรวบรวมของเสียรวมทั้งการเคลื่อนย้ายหรือการนำส่งไปยังที่พักรวมของเสีย

เจ้าหน้าที่
ดูแลที่พักรวมของ
เสีย

- รวบรวมของเสียและนำไปยังที่พักรวมมูลฝอยเป็นพิษหรืออันตราย
- และประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องของรพ./สถานพยาบาล

ICN และ
อาสาสมัคร
กรรม

- อบรมเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องในการลดการใช้อะมัลกัมและคัดแยกมูลฝอยแต่ละประเภท
- นิเทศติดตามการดำเนินงานควบคุมคุณภาพระบการจัดการมูลฝอยตามหลักวิชาการ
- และกฎกระทรวงสาธารณสุข

เอกสารอ้างอิง

1. Workgroup OHCDPE. Oral health care during pregnancy: a national consensus statement. National Maternal and Child Oral Health Resource Center Washington, DC; 2012.
2. Women CoHCfU. Committee Opinion No. 569: oral health care during pregnancy and through the lifespan. Obstetrics and gynecology. 2013;122(2 Pt 1):417-22.
3. George A, Dahlen HG, Blinkhorn A, Ajwani S, Bhole S, Ellis S, et al. Measuring oral health during pregnancy: sensitivity and specificity of a maternal oral screening (MOS) tool. BMC pregnancy and childbirth. 2016;16(1):347.
4. Wallace RB. Encyclopedia of Public Health (online)2006 2020 Mar 20.
5. Silk H, Douglass AB, Douglass JM, Silk L. Oral health during pregnancy. American family physician. 2008;77(8):1139-44.
6. Hemalatha V, Manigandan T, Sarumathi T, Aarthi Nisha V, Amudhan A. Dental considerations in pregnancy-a critical review on the oral care. Journal of clinical and diagnostic research: JCDR. 2013;7(5):948.
7. South Carolina Department of Health and Environmental Control, Division of Oral Health. Oral Health for Families with Special Health Care Needs. <https://scdhec.gov/sites/default/files/Library/CR-010418.pdf>

8. พระราชบัญญัติส่งเสริมและพัฒนาชีวิตคนพิการ พ.ศ. 2550 (2550, กันยายน 18). ราชกิจจานุเบกษา, 124(61ก), 8-24.
9. Wilawan Weraarchakul and Wiboon Weraarchakul. Dental Caries in Children with Cleft Lip and Palate J Med Assoc Thai 2017; 100 (Suppl. 6): S131-S135.
10. ทันตแพทย์สมาคมแห่งประเทศไทย การประเมินความเสี่ยงต่อการเกิดโรคฟันผุ (Caries risk assessment) สำหรับผู้ที่อายุน้อยกว่า 18 ปี
<https://www.thaidental.or.th/main/download/upload/upload-20190213213415.pdf>
11. Birungi N, Fadnes LT, Okullo I, Kasangaki A, Nankabirwa V, Ndeezi G, Tumwine JK, Tylleskär T, Lie SA, Aström AN. Effect of breastfeeding promotion on early childhood caries and breastfeeding duration among 5 year old children in Eastern Uganda: a cluster randomized trial. PLoS ONE 2015; 10: e125352.
12. Avila WM, Pordeus IA, Paiva SM, Martins CC. Breast and bottle feeding as risk factors for dental caries: a systematic review and meta-analysis. PLoS ONE 2015; 10: e142922

13. Wendt LK, Hallonsten AL, Koch G, Birkhed D. Analysis of caries-related factors in infants and toddlers living in Sweden. *Acta Odontol Scand* 1996;54(2):131-7.
14. Thanakanjanaphakdee W and Trairatvorakul C. Effectiveness of Parental Toothbrushing Instruction toward The 1-Year Incremental DMF Rate of 9-18 Month Old Children. *J Dent Assoc Thai* 2010; 60(2):82-91.
15. Curnow M.M.T., Pine C.M., Burnside G. A Randomised Controlled Trial of the Efficacy of Supervised Toothbrushing in High-Caries-Risk Children. *Caries Res* 2002;36:294-300.
16. Santos APP, Nadanovsky P, Oliveira BH. A systematic review and meta-analysis of the effects of fluoride toothpaste on the prevention of dental caries in the primary dentition of preschool children. *Community Dent Oral Epidemiol* 2013;41(1):1-12.
17. Alaluusua S, Malmivirta R. Early plaque accumulation--a sign for caries risk in young children. *Community Dent Oral Epidemiol* 1994;22(5 Pt 1):273-6.

18. พิเชษฐ จันทร์ป้อม, บุชบา สุขุมธนากุล, ชุติมา ไตรรัตน์วรกุล, สมหมาย ชอบอิสรระ. คราบจุลินทรีย์สะสม: ปัจจัยเสี่ยงหนึ่งของโรคฟันผุในกลุ่มเด็กที่เลี้ยงด้วยนมแม่ Graduate research conference มหาวิทยาลัยขอนแก่น 2013:899-907.
19. Vadiakas G. Case definition, aetiology and risk assessment of early childhood caries (ECC): a revisited review. *Eur Arch Paediatr Dent* 2008;9(3):114-25.
20. Domejean-Orliaguet S, Gansky SA, Featherstone JD. Caries risk assessment in an educational environment. *J Dent Educ* 2006;70(12):1346-54.
21. Harrison R, Benton T et al. Effect of motivational interviewing on rates of early childhood caries: a randomized trial. *Pediatr Dent* 2007; 29: 16-2
22. Cascaes AM, Bielemann RM, Clark VL, Barros AJ. Effectiveness of motivational interviewing at improving oral health: a systematic review. *Rev Saude Publica*. 2014 Feb;48(1):142-53.
23. Wright JT, Hanson N, Ristic H, Whall CW, Estrich CG, Zentz RR, Fluoride toothpaste efficacy and safety in children younger than 6 years. A systematic review. *JADA* 145(2) <http://jada.ada.org> February 2014.
24. Weyant RJ, Tracy SL, Anselmo T, et al. Topical fluoride for caries prevention: Executive summary of the updated clinical

recommendations and supporting systematic review. J Am Dent Assoc 2013;144(11):1279-91.

25. Leelasithorn S, Ungchusak C, Promma S, Bunmee S. Effect of Fluoride Varnish on Caries Prevention in 0-3 Year-old Children. Thailand Journal of Health Promotion and Environmental Health 2009;32(2):62-71.

26. Crystal YO, Marghalani AA, Ureles SD, et al. Use of silver diamine fluoride for dental caries management in children and adolescents, including those with special health care needs. Pediatr Dent 2017;39(5):135-45.

27. Slayton R, Araujo M, Guzman-Armstrong S, et al. Evidence-based clinical practice guideline for nonrestorative management of dental caries. J Am Dent Assoc 2018;149(10):837-49.

28. De Amorim RG1, Leal SC, Frencken JE. Survival of atraumatic restorative treatment (ART) sealants and restorations: a meta-analysis. Clin Oral Investig. 2012 Apr;16(2):429-41. doi: 10.1007/s00784-011-0513-3. Epub 2011 Jan 28.

29. Arrow P, Klobas E. Minimum intervention dentistry approach to managing early childhood caries: a randomized control trial. *Community Dent Oral Epidemiol* 2015; 43: 511-20.
30. Mackert JR, Jr., Wahl MJ. Are there acceptable alternatives to amalgam? *J Calif Dent Assoc.* 2004;32:601-10.
31. Ekworapoj P. Dental resin composite: composition, development and selection. *Srinakarinwirot Univ J Sci Tech.* 2014;6:122-33.
32. Okamura H, Miyasaka T, Hagiwara T. Development of dental composite resin utilizing low shrinkage and low viscous monomers. *Dent Mater J.* 2006;25:437-44.
33. Drummond J. Degradation, Fatigue, and Failure of Resin Dental Composite Materials. *J Dent Res.* 2008;87:710-9.
34. Malhotra N, Kundabala M, Shashirashi A. Strategies to overcome polymerization shrinkage-materials and techniques: A review. *Dent Update.* 2010;37:115-25.
35. Zimmerli B, Strub M, Jege F, Stadler O, Lussi A. Composite materials: Composition, properties and clinical applications. *Schweiz Monatsschr Zahnmed.* 2010;120:972-9.
36. Termkleebuppa K, Klaisiri A. Glass-ionomer cement and clinical properties. *Thammasat Med J.* 2017;17:205-13.

37. Gao W, Smales RJ, Gale MS. Fluoride release/uptake from newer glass-ionomer cements used with the ART approach. *Am J Dent* 2000;13:201-4.
38. Van Dijken JW, Kalfas S, Litra V, Oliveby A. Fluoride and mutans streptococci levels in plaque on aged restorations of resin modified glass ionomer cement, compomer and resin composite. *Caries Res* 1997;31:379-83.
40. Mahesh Singh TR, Suresh P, Sandhyarani J, Sravanthi J. Glass ionomer cements (GIC) in dentistry: A review. *Int J Pl An and Env Sci* 2011;1:26-30.
41. Nicholson JW, Czarnecka B. The biocompatibility of resin-modified glass-ionomer cements for dentistry. *Dent Mater* 2008;24:1702-08.
42. Smith DC, Ruse ND. Acidity of glass ionomer cements during setting and its relation to pulp sensitivity. *J Am Dent Assoc* 1986;112:654-7.
43. Bebermeyer RD, Berg JH. Comparison of patient-perceived post cementation sensitivity with glass-ionomer and zinc phosphate cements. *Quint Int* 1994;25:209-14.
44. Berg JH. Glass ionomer cements. *Pediatr Dent* 2002;24:430-38.
45. Termkleebuppa K, Klaisiri A. Clinical applications of glass-ionomer cement. *Thammasat Med J.* 2017;17:653-60.
46. Phantumvanit P. SMART preventive restoration for primary dentition. *Int J Oral Health* 2012;8:V-VII.

47. Sitthisettapong T, Tasanarong P, Phantumvanit P. Strategic Management of Early Childhood Caries in Thailand: A Critical Overview. *Front. Public Health* 2021;9:1-7.
48. อุมาพร วิระพรสวรรค์. แนวคิดการจัดการโรคฟันผุในเด็กเล็ก.[ออนไลน์]2560 [อ้างเมื่อ 20 ธันวาคม 2564] จาก http://aranhos.go.th/content/download/?id=20&file=7c8ceac36ea5211c7516879113a8c7db.pdf&file_name=200160.pdf
49. Ghloami hamed. Simplified and Modified Atraumatic Restorative Treatment (SMART); [cite 2021 Dec 14]. Available from: <https://www.slideshare.net/hamedgholami104/simplified-and-modified-atraumatic-restorative-treatment>
50. ดวงพร สนุทธาจารย์. การประเมินความเสี่ยงต่อพิษไอปรอทในคลินิกทันตกรรม. วารสารกรมการแพทย์2550; 32(2): 199-203.
51. NIOSH. Mercury 6009. NIOSH Manual of Analytical Methods (NMAM). 4th ed. [Intranet]. United States of America; 1994. [cited 2015 Aug 22]. Available from <http://www.cdc.gov/niosh/docs/2003154/pdfs/6009.pdf>.
52. Richardson GM. Inhalation of Mercury-Contaminated Particulate Matter by Dentist: An Overlooked Occupational Risk. *Human and Ecological Risk Assessment* 2003; 9: 1519-31.
53. Bharti R, Wadhvani KK, Tikku AP and Chandra A. Dental amalgam: An update. *J Conserv Dent* 2010;13(4):204-208 .

ภาคผนวก

แบบทดสอบท้ายบทเรียน โปรดเลือกคำตอบที่ถูกต้องที่สุด

1. ข้อใด**ไม่ใช่**ข้อบัญญัติของอนุสัญญาอนามัยมาตะว่าด้วยปรอท

- ก. ไม่ส่งเสริมโครงการประกันสุขภาพที่ส่งเสริมการใช้อะมัลกัมบูรณะฟัน
- ข. ส่งเสริมโครงการประกันสุขภาพที่ส่งเสริมการใช้วัสดุทางเลือกที่มีคุณภาพบูรณะฟันแทนวัสดุอะมัลกัม
- ค. จำกัดการใช้อะมัลกัมให้เป็นรูปแบบเม็ดหรือผง
- ง. สนับสนุนการใช้แนวทางปฏิบัติทางสิ่งแวดล้อมที่ดีที่สุดในคลินิกทันตกรรม

2. การลดการใช้อะมัลกัมเริ่มดำเนินการในกลุ่มไหน

- ก. หญิงตั้งครรภ์ ข. เด็กต่ำกว่า 6 ปี ค. ผู้สูงอายุ ง. ข้อ ก และ ข

3. ข้อใด**ไม่ถูกต้อง**เกี่ยวกับการจัดการขยะอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม

- ก. ทิ้งเปลือกแคปซูล ลงในขยะรีไซเคิล และส่งไปเผาที่โรงงานพลาสติก
- ข. ฆ่าเชื้ออะมัลกัมที่สัมผัสผู้ป่วย ด้วยแอลกอฮอล์ 70 % แช่ทิ้งไว้ 15 นาที
- ค. แยกขยะอะมัลกัมออกจากขยะติดเชื้อ
- ง. ใช้ตะแกรงที่มีความถี่สูงและคีบเศษอะมัลกัม จากยูนิตทันตกรรม

4. ข้อใด**ไม่**เป็นวิธีการลดการใช้อะมัลกัมที่เหมาะสมในสถานบริการทันตกรรม

ก. ส่งเสริมให้มีมาตรการป้องกันฟันผุ

ข. ใช้วัสดุทางเลือกทดแทนที่ปราศจากปรอทในการบูรณะฟัน

ค. บูรณะฟันด้วย หลัก Minimal Intervention Approach

ง. กรอฟันให้มากที่สุดเพื่อให้ได้การยึดติดที่ดี หรือแบบ Box form

5. หญิงตั้งครรภ์สามารถเข้ารับบริการทางทันตกรรมได้เมื่อใด

ก. ไตรมาสที่ 1 – 2 ข. ไตรมาสที่ 2 – 4 ค. ไตรมาสที่ 3 – 4

ง. ได้ทุกช่วงของอายุครรภ์โดยพิจารณาภาวะสุขภาพและความพร้อมของหญิงตั้งครรภ์

6. ปัญหาสุขภาพช่องปากที่มักเกิดในช่วงตั้งครรภ์คืออะไร

ก. เกิดการอักเสบของเหงือกได้ง่ายกว่าปกติ

ข. มะเร็งช่องปากเนื่องจากอาเจียนบ่อย

ค. ฟันซ้อนเก

ง. ฟันผุเนื่องจากลูกดิ่งแคลเซียม

7. มาตรการทางทันตกรรมสำหรับหญิงตั้งครรภ์นั้นควรมุ่งเน้นให้บริการรูปแบบใด

ก. บริการรักษาโรคในช่องปากระดับตติยภูมิ

ข. บริการป้องกันโรคระดับปฐมภูมิและทุติยภูมิ เพื่อป้องกันการลุกลามของโรค
ค. ไม่ควรรับบริการทางทันตกรรมใดๆ เนื่องจากอันตราย
ง. ควรรับบริการเฉพาะการตรวจสุขภาพช่องปากเท่านั้น

8. ข้อดีของการเฝ้าระวังการเกิดโรคฟันผุในเด็กปฐมวัย คืออะไร

- ก. ทำให้ทราบปัจจัยและความเสี่ยงในการเกิดโรคฟันผุในเด็ก
ข. เพื่อจัดบริการสร้างเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคและรักษาได้อย่างเหมาะสม และมีประสิทธิภาพ
ค. เพื่อให้เกิดการดูแลสุขภาพช่องปากเด็กได้อย่างต่อเนื่องพัฒนางานในการดูแลสุขภาพติดตาม จะได้ออกแบบการติดตามการพิจารณาลักษณะการเปลี่ยนแปลงภายในช่องปากและผิวฟัน
ง. ถูกทุกข้อ

9. ข้อใดที่ไม่ใช่ปัจจัยเสี่ยงที่นำมาใช้ประเมินความเสี่ยงการเกิดโรคฟันผุของสำนักทันตสาธารณสุข

- ก. เด็กอายุมากกว่า 1 ขวบแต่ยังไม่เล็กลงนมมือตึกหรือนมขวด
ข. เด็กรับประทานอาหารที่มีน้ำตาลระหว่างมื้อ มากกว่า 2 ครั้ง/วัน
ค. ผู้ปกครอง/ผู้เลี้ยงดูมีฟันหน้าผุ
ง. ไม่ได้แปรงฟันด้วยยาสีฟันผสมฟลูออไรด์

10. การประเมินความเสี่ยงการเกิดโรคฟันผุระดับเสี่ยงสูง ต้องให้คำแนะนำ
บริการทันตกรรมป้องกัน และการติดตามอะไรบ้าง

ก. ให้คำแนะนำปรับพฤติกรรมเสี่ยง สอนแปรงฟันแบบ Hands on ใช้ยาสี
ฟันผสมฟลูออไรด์ 1,000 ppm ให้บริการทันตกรรมโดยการทาฟลูออไรด์
เฉพาะที่ทุก 6 เดือน และติดตามทุก 6 เดือน

ข. ให้คำแนะนำปรับพฤติกรรมเสี่ยง สอนแปรงฟันแบบ Hands on ใช้ยาสี
ฟันฟลูออไรด์ 1,000 - 1,500 ppm ให้บริการทันตกรรมโดยการทา
ฟลูออไรด์เฉพาะที่ทุก 3 เดือน และติดตามทุก 3 เดือน

ค. ให้คำแนะนำปรับพฤติกรรมเสี่ยง สอนแปรงฟันแบบ Hands on ใช้ยาสี
ฟันฟลูออไรด์ 1,000 - 1,500 ppm บริการทันตกรรมป้องกัน เช่น การใช้
SDF การบูรณะฟันด้วย Glass Ionomer Cement
ทาฟลูออไรด์เฉพาะที่ทุก 3 เดือน และติดตามทุก 3 เดือน

ง. ให้คำแนะนำปรับพฤติกรรมเสี่ยง สอนแปรงฟันแบบ Hands on ใช้ยาสี
ฟันฟลูออไรด์ 1,000 - 1,500 ppm บริการทันตกรรมป้องกัน เช่น การใช้
SDF การบูรณะฟันด้วย Glass Ionomer Cement
ทาฟลูออไรด์เฉพาะที่ทุก 6 เดือน และติดตามทุก 6 เดือน

11. ข้อใดไม่ใช่ข้อควรระวังเมื่อบูรณะโพรงฟันด้วยเรซินคอมโพสิต

- ก. การกันความชื้นระหว่างบูรณะฟัน
- ข. การกันความชื้นภายหลังบูรณะฟัน
- ค. เทคนิคการนำวัสดุบูรณะใส่ในโพรงฟัน

ง. เทคนิคการฉายแสง

12. โพรงฟันในข้อใดที่อาจบรูณะด้วยกลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ได้

- ก. โพรงฟันซี่ 36OD ที่มีขนาดใหญ่และมีคู่สบ
- ข. โพรงฟันซี่ 14OBD ที่สึกจากการแปรงฟันแรง
- ค. โพรงฟันซี่ 47OLiD ที่ไม่สามารถกันน้ำลายระหว่างบรูณะได้
- ง. โพรงฟันซี่ 35B ที่ฝังลูกกลมถึงส่วนใกล้รากฟัน

13. ข้อดีของวิธีบรูณะฟันด้วยเทคนิค SMART คืออะไร

- ก. มีขั้นตอนการทำน้อย
- ข. เกิดความเจ็บปวดน้อย
- ค. ผู้ป่วยเกิดความกลัวในการทำฟันน้อย
- ง. ถูกทุกข้อ

14. วัสดุอุดที่ใช้ในการบรูณะฟันด้วยเทคนิค SMART คืออะไร

- ก. กลาสไอโอโนเมอร์ซีเมนต์ (glass ionomer cement)
- ข. คอมโพสิตเรซิน (composite resin)
- ค. คอมโพเมอร์ (compomer)
- ง. อะมัลกัม (amalgam)

15. ข้อใดไม่ใช่ข้อบ่งชี้ในการบรูณะด้วยเทคนิค SMART

- ก. ฟันที่มีชีวิต

ข. ฟันผู้ต้นหรือลูก

ค. ฟันผู้ด้านเดียวหรือหลายด้าน

ง. ฟันที่ผุทะลุโพรงประสาทฟัน

เฉลย

1.ค 2. ง. 3. ก. 4. ง. 5. ง 6.ก. 7.ข. 8.ง. 9.ค. 10. ข. 11. ข 12. ง. 13.ง 14. ก. 15. ง

แบบประเมินการดำเนินงานการลดการใช้อะมัลกัมและการจัดการ

ขยะอะมัลกัมในคลินิกทันตกรรม

1. ข้อมูลการใช้อะมัลกัม

1. ชื่อโรงพยาบาล.....อำเภอ.....จังหวัด.....

2. ประเภทของโรงพยาบาล

 โรงพยาบาลศูนย์ โรงพยาบาลทั่วไป โรงพยาบาลชุมชน รพ.สต. สถานพยาบาลอื่นๆโปรดระบุ.....

4. จำนวนผู้รับบริการ 3 ปีย้อนหลังในแผนกทันตกรรม

ปีงบประมาณ/รายการใช้บริการ	จำนวนที่ใช้ต่อปี		
	ปี2563	ปี2564	ปี2565
ผู้ให้บริการทั้งหมด			
4.1 จำนวนผู้มารับบริการทางทันตกรรมทั้งหมดต่อปี			
4.2 จำนวนผู้มารับบริการอุดฟัน			
4.3 การให้บริการอุดฟันด้วยอะมัลกัม ทั้งหมด (ซี่/ปี)			
4.4 การให้บริการอุดฟันด้วยวัสดุอื่น ทั้งหมด (ซี่/ปี)			

<p>ผู้ใช้บริการกลุ่มอายุต่ำกว่า 6 ปี</p> <p>5.1 จำนวนผู้มารับบริการทางทันตกรรมทั้งหมดต่อปี</p> <p>5.2 จำนวนผู้มารับบริการอุดฟัน</p> <p>5.3 การให้บริการอุดฟันด้วยอะมัลกัม ทั้งหมด (ซี่/ปี)</p> <p>5.4 การให้บริการอุดฟันด้วยวัสดุอื่น ทั้งหมด (ซี่/ปี)</p> <p>ผู้ใช้บริการกลุ่มหญิงตั้งครรภ์</p> <p>6.1 จำนวนผู้มารับบริการทางทันตกรรมทั้งหมดต่อปี</p> <p>6.2 จำนวนผู้มารับบริการอุดฟัน</p> <p>6.3การให้บริการอุดฟันด้วยอะมัลกัม ทั้งหมด (ซี่/ปี)</p> <p>6.4การให้บริการอุดฟันด้วยวัสดุอื่น ทั้งหมด (ซี่/ปี)</p>			
<p>7การใช้งานอะมัลกัมชนิดเม็ด (Amalgam tablet) (เม็ด/ปี) (ไม่ได้ใช้ตอบ 0)</p>			
<p>8.การใช้งานอะมัลกัมชนิดแคปซูลสำเร็จรูป (Precapsulated amalgam) (แคปซูล/ปี) (ไม่ได้ใช้ตอบ 0)</p> <p>- แคปซูลขนาด.....(1spill).....</p> <p>- แคปซูลขนาด.....(2 spill).....</p>			

9) วัสดุอุดฟันคอมโพสิตเรซิน (Composite resin) (หลอด/ปี)			
10) วัสดุอุดฟันกลาส ไอโอโนเมอร์ Glass ionomer cement(ชุด/ปี) หรือ Glass ionomer cement (แคปซูล/ปี)			

11. โรงพยาบาลของท่านมีการจัดซื้อวัสดุอุดฟันอะมัลกัม จากแหล่งใด

11.อะมัลกัมชนิดเม็ด (amalgam)Tablet) โปรตระบุ ชื่อบริษัท/ร้านค้า ที่จำหน่าย

.....

11.2 อะมัลกัมชนิดแคปซูล (Precapsulated amalgam) โปรตระบุ ชื่อบริษัท/
ร้านค้า ที่จำหน่าย.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลการป้องกันอันตรายจากการสัมผัสปรอททางทันตกรรม

1. การผสมอะมัลกัม มีการแยกห้อง/กั้นห้อง สำหรับใช้ในการผสมอะมัลกัม แยกออกจากห้องบริการ หรือไม่

ไม่มี มี

2. ในพื้นที่สำหรับผสมอะมัลกัม มีการป้องกันการฟุ้งกระจายของปรอท มีหรือไม่
อย่างไร

ไม่มี มี โปรตระบุวิธีการป้องกัน

มีเฉพาะกล่องครอบเครื่องผสมอะมัลกัม

5. เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในห้องบริการทางทันตกรรม ได้รับการตรวจหาปรอทตกค้างในร่างกาย หรือไม่

ไม่มี (ข้ามไปตอบข้อ 9)

มี โปรดระบุ ปีล่าสุดที่มีการตรวจ.....

6. ช่วงเวลาในการตรวจหาปรอทตกค้างในร่างกายของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในห้องบริการทางทันตกรรม อย่างไร

ทุกปี ทุกๆ 2 ปี

ทุกๆ 3 ปี อื่นๆ โปรดระบุ.....

7. จากข้อ 6 การตรวจปรอทตกค้างในร่างกาย ของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในห้องบริการทางทันตกรรม ตรวจด้วยวิธีใด

การตรวจปรอทในปัสสาวะ การตรวจปรอทตกค้างในเลือด

อื่นๆ โปรดระบุ.....

ปรอทในปัสสาวะ <5.0 ไมโครกรัมต่อกรัม creatinine

ปรอทในเลือด <4.0 ไมโครกรัมต่อลิตร

8. ผลการตรวจปรอทตกค้างในร่างกายของเจ้าหน้าที่ (ล่าสุด) เป็นอย่างไร

8.1 จำนวนเจ้าหน้าที่ของห้องบริการทันตกรรม

- จำนวนเจ้าหน้าที่ทั้งหมดจำนวน คน

- จำนวนเจ้าหน้าที่ที่ได้รับการตรวจหาปรอทตกค้างในร่างกายจำนวน คน

8.2 ผลการตรวจปรอทตกค้างในร่างกาย

- ไม่พบปรอทตกค้าง จำนวน คน

- พบปรอทตกค้าง จำนวน คน

ไม่เกินมาตรฐาน จำนวน คน

เกินมาตรฐาน จำนวน คน

ระดับไอปรอทในที่ทำงานไม่เกิน 0.05 mg/m^3 ทำงานวันละไม่เกิน 8 ชั่วโมง

9. เจ้าหน้าที่ห้องบริการทางทันตกรรมได้รับการอบรมเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรอทและอะมัลกัม หรือไม่

ไม่เคย (ไม่ต้องตอบข้อ 10)

ไม่เคย แต่มีคู่มือหรือแนวทางการปฏิบัติตน ในการใช้อะมัลกัม

เคย โปรดระบุกลุ่มที่ได้รับการอบรม (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

ทันตแพทย์

ทันตภิบาล

ผู้ช่วยทันตแพทย์

อื่นๆ โปรดระบุ

.....

10. เจ้าหน้าที่ห้องบริการทางทันตกรรม ได้รับการอบรมเกี่ยวกับปรอทและอะมัลกัม ในเรื่องใด (เลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

การปฏิบัติที่ดีในการอะมัลกัมทางทันตกรรม

พิษปรอท ผลกระทบต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม

การจัดการขยะอะมัลกัม

อื่นๆ โปรดระบุ.....

11. หลังจากที่ท่านอ่านคู่มือลดการใช้อะมัลกัมท่านได้คะแนนหลังอ่าน
ทั้งหมดร้อยละ เท่าไร

ยังไม่ได้ทำแบบสอบถาม

ทำแล้ว ได้คะแนน.....% จาก 15 ข้อ

ส่วนที่ 3 ข้อมูลการจัดการของขยะอะมัลกัม

ของเสียแบ่งเป็น 3 ประเภท อะมัลกัมที่สัมผัสผู้ป่วย และไม่สัมผัสผู้ป่วยและเปลือก
แคปซูล

1. ปริมาณเศษอะมัลกัมที่เหลือหลังจากใช้แล้ว ประมาณกรัมต่อปี

2. ปริมาณแคปซูลหลังจากใช้แล้ว ประมาณแคปซูลต่อปี

3. ในห้องบริการทันตกรรมมีการแยกของเสียอะมัลกัมอย่างไร (ตอบได้
มากกว่า 1ข้อ)

เก็บของเสียอะมัลกัมที่เหลือจากการบ่นเป็นของเสียอันตราย

เก็บของเสียอะมัลกัมที่มีการสัมผัสผู้ป่วยเป็นของเสียอันตรายแต่เติมสารฆ่าเชื้อ

เก็บเฉพาะของเสียอะมัลกัมที่เหลือจากการบ่นเป็นของเสียอันตราย

- เก็บเปลือกแคปซูลอะมัลกัมเป็นของเสียอันตราย
- เก็บพื้นที่อุดด้วยอะมัลกัมจากการถอนฆ่าเชื้อและจัดการเป็นมูลฝอยติดเชื้อ

4. ปีที่ผ่านมา ห้องบริการทันตกรรมมีการจัดเก็บของเสียอะมัลกัมที่ไม่สัมผัสผู้ป่วย(non contact amalgam)หรือไม่อย่างไร

- ไม่มี
- มี ได้แก่ขยะอะมัลกัมแบบใดบ้าง
 - อะมัลกัมที่เหลือจากการใช้งาน
 - อะมัลกัมที่เหลือในเวสต์หรือผ้าใส่อะมัลกัมจากเครื่องปั่น
 - เศษอะมัลกัมที่เหลือในเครื่องมือ เช่น Carrier)
 - อะมัลกัมที่เหลือจากการ Carve ขณะอุดฟัน
 - อะมัลกัมที่แยกได้จากสำลีหรือผ้าก๊อช ในปากผู้ป่วย
 - อะมัลกัมจากการกรอหรือรอยอุดเดิม
 - เศษอะมัลกัมที่ติดค้างในอ่างบัววนปาก และที่กรองได้จากที่กรองน้ำทิ้งของเก้าอี้ทำฟัน
 - เปลือกอะมัลกัมแคปซูล
 - ผ้าที่ใส่รองอะมัลกัมที่ปั่นเสร็จแล้ว
 - อื่นๆ

ระบุวิธีการจัดเก็บ

- เก็บในภาชนะรองรับที่ปิดสนิท และใส่สารยับยั้งที่ทำให้ไม่เกิดไอปรอท

เก็บในภาชนะรองรับที่ปิดสนิท และใส่น้ำภายในภาชนะ

เก็บในภาชนะรองรับที่ปิดสนิท อื่นๆ

5. ห้องบริการทันตกรรมมีการจัดเก็บของเสียอะมัลกัมที่สัมผัสผู้ป่วย(contact amalgam) หรือไม่ อย่างไร

ไม่มี มี ได้แก่ของเสียแบบใดบ้าง

อะมัลกัมที่เหลือจากการใช้งาน

อะมัลกัมที่เหลือในเวลต์หรือผ้าใส่อะมัลกัมจากเครื่องปั่น

เศษอะมัลกัมที่เหลือในเครื่องมือ เช่น Carrier)

อะมัลกัมที่เหลือจากการ Carve ขณะอุดฟัน

อะมัลกัมที่แยกได้จากสำลีหรือผ้าก๊อช ในปากผู้ป่วย

อะมัลกัมจากการกรอหรือรอยอุดเดิม

เศษอะมัลกัมที่ติดค้างในอ่างบัววนปาก และที่กรองได้จากที่กรองน้ำทิ้ง

ของเก้าอี้ทำฟัน

เปลือกอะมัลกัมแคปซูล

อื่นๆ

ระบุวิธีการจัดเก็บ

เก็บในภาชนะรองรับที่ปิดสนิท และใส่สารยับยั้งที่ทำให้ไม่เกิดไอปรอท

เก็บในภาชนะรองรับที่ปิดสนิท และใส่สารฆ่าเชื้อ

เก็บในภาชนะรองรับที่ปิดสนิท และใส่น้ำภายในภาชนะ

เก็บในภาชนะรองรับที่ปิดสนิท

อื่นๆ

6. โรงพยาบาลมีวิธีการกำจัดของเสียอะมัลกัมอย่างไร

เก็บรวบรวมไว้ยังไม่เคยมีการกำจัด

โรงพยาบาลดำเนินการและส่งไปที่สุดท้ายที่ปลอดภัยของรพ.

ส่งต่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำจัด

ส่งต่อให้บริษัทเอกชนกำจัดขยะ

ส่งคืนบริษัทผู้ผลิต/ผู้จำหน่ายเพื่อนำไปกำจัด

จำหน่ายให้เอกชน (มีผู้มารับซื้อ)

กำจัดด้วยวิธีอื่นๆ โปรดระบุ.....

7. ปีที่ผ่านมา โรงพยาบาลมีการติดตั้งระบบกรองกลับอะมัลกัม (Amalgam separator)

เพื่อกรองอะมัลกัมปนเปื้อน ในน้ำทิ้งหรือไม่

ไม่มี มี อื่นๆ.....

8. โรงพยาบาลมีการตรวจปริมาณปรอทในน้ำทิ้งจากห้องบริการทันตกรรม หรือไม่

ไม่มี มี โปรดระบุปีที่ตรวจ

ผลการตรวจ ไม่เกินมาตรฐาน เกินมาตรฐาน

ผลการตรวจ.....

9.โรงพยาบาลมีการลงบันทึกข้อมูลในระบบระบบฐานข้อมูลการบริหารจัดการมูล
ฝอยอันตราย สำหรับโรงพยาบาลหรือไม่

(<https://medwast.anamai.moph.go.th/>)

ไม่มี

มี

